

ב"מ קיח

משה שווערד

1. ספר דבר יעקב

טו] הכותל והאילן שנפלו לרה"ר והזיקו פטור – פירש"י דאנוס הוא. [וכתבו הר"ן והנ"י דמיירי דוקא אם בנאו כראוי אבל אם בנאו רעוע הוי פושע וחייב לשלם הנזק. עוד כתבו הר"ן והנ"י דהא דקתני פטור מיירי בין אם הזיקו בזמן הנפילה שפטור כיון שהוי אונס, בין אם הזיקו אחר הנפילה ולא היה לו זמן לפנותם שג"כ הוי אונס, וכין אם הזיקו אחרי שהפקירן אף שאחרי ההפקר היה זמן לפנותם, דמ"מ פטור, דקיי"ל [ב"ק כט:]: מפקיר נזקיו אחרי נפילת אונס פטור. ומזכח מדבריהם שמפקיר נכסיו אחר נפילת אונס פטור גם אם נפל לרה"ר, ודלא כרש"י [קיח. אות ה] שכתב שמפקיר נכסיו אחר נפילת אונס פטור דוקא אם נפל לרה"ר ולא אם נפל לרשות חבירו.

2. רש"י מסכת בבא מציעא דף קיח עמוד א

אין שומעין לו - אף על גב דבכל דוכתי אית ליה שוה כסף ככסף, הכא גבי פועל בל תלין שכרו כתיב (ויקרא יט) - מאי דאתני בהדיה משמע.

3. ספר דבר יעקב

(א) רד"ה אין שומעין לו-אע"ג דבכל דוכתי

אית ליה שוה כסף ככסף הכא גבי פועל בל תלין שכרו כתיב מאי דאתני בהדיה משמע - הרשב"א בשיטה [ק"ז]: מקשה שאין משמעות מהפסוק שצריך דוקא כסף. ועוד אם זה תלוי בבל תלין, א"כ אם אין לו שאינו עובר בבל תלין [כדתניא לעיל ק"ב]. יהיה פטור לשלם דמים, כלומר פטור למכור נכסיו כדי לשלם בדמים. גם הר"ן כתב שהטעם של רש"י אינו מחזור. [ומפרשים הר"ן והרשב"א שהוי אומדנא שהפועל לא טרח ומסר נפשו ע"מ בסוף היום לקבל כלים שיצטרך לטרוח למכורם. הפתחי תשובה [שלו-א] כתב נ"מ בין רש"י לרשב"א היכא ששכר פועל ע"י שליח שליכא בל תלין [כדאיתא לעיל ק"ז], שלפי רש"י א"צ לשלם בדמים, וכן דעת המהרש"א [לתד"ה לעשות], ולפי הרשב"א יהיה חייב לשלם בדמים.

✓ עוד כתב הפ"ת דמש"כ המרדכי והגמ"י [הובא בתויו"ט ובסמ"ע שלו-ג] שדוקא לשלם בקש ותבן אין שומעין לו, אבל יכול לשלם בחיטים ושעורים, אפשר לבאר ע"פ סברת הרשב"א שעבור חיטים ושעורים שהוי אוכל מוכן הפועל למכור נפשו, שהרי בכסף יצטרך לקנות אוכל. הש"ך [שלו-ב] פליג וסובר שאינו צריך לקבל חיטים ושעורים. וכתב הרש"ש דהיינו משום שאינם ראויים עדיין לאכילה, אבל לחם שראוי לאכילה גם לפי הש"ך צריך לקבל.

4. חידושי הרשב"א מסכת בבא מציעא דף קיח עמוד א

מה ששינונו בפועל שאם א"ל טול מה שהבאת בשכרך שאין שומעין לו, פרש"י אע"ג דבכל דוכתא אמרינן שוה כסף ככסף הכא גבי בל תלין שכרו כתיב מאי דאתני בהדיה משמע, ולא נהירא דהא כתיב פעולת שכיר כלומר מה שאתה חייב לו מחמת פעולתו

שעשה עמך, ומה שכתוב נמי ביומו תתן שכרו לא שכרו ממש כלומר אותו מין שהתנה עמו אלא שלא יעבור יום ושכר פעולתו אצלו וממארי רשותך פארי אפרע, ועוד אם אין לו שאינו עובר משום כל תלין שומעין לו. אלא טעמא משום דשלשה דינים מוחלקין יש בתשלומין מה שיש לחברו אצלו, מלוה ונזקין ושכירות. מלוה כל שיש בידו מעות חייב לפרוע במעות הא אין לו מגבהו מה שירצה קרקע או מטלטלין וכדאמרינן (כתובות פ"ו א') ודאי דאמרינן משמיה דרבא מאן דמסיק זוזי בחבריה וא"ל לית לי זוזי שקול ארעא דאמרינן ליה זיל את טרח וזבין א"ל לא ההוא תולה מעותיו בגוי הוה וכו', ובנזקין אפילו אית ליה זוזי משלם מאי דבעי אלא דאי מגבי ליה קרקע יהיב עידית דמיטב שדהו כתיב ואי מטלטלין אפילו סובין דכל מידי דמטלטל איקרי מיטב. אבל שכירות אפילו אין לו מעות אמרינן ליה זיל את טרח וזבין דלא נשכר לו זה אלא שהוא צריך למזונותיו לערב וכשיצא מפעולתו לא יהא צריך לירד לשוק ולחזור ולמכור ושימות בנתים ברעב, ועוד שדבר מועט הוא ועל דעת כן נשכר אצלו ודעת שניהם שוה בדבר זה, ולפיכך זה שאמר לו טול מה שהבאת בשכרך אין שומעין לו.

5. ספר שערים מצויינים בהלכה

נפשו וכו'. ובפוסקים כתבו שתלוי בזה כמה נפק"מ לדינא, ע"י בדברי משפט (סי' שלו) הובא בקצרה בפת"ש (שם סק"א) | היכי ששכרו ע"י שליח דליכא בל תלין, דלפרש"י אין צריך לשלם לו בכסף וסגי בשוה כסף, [וכ"ה בהדיא במהרש"א ד"ה לעשות], משא"כ להרשב"א וסייעתיה, ועוד נפק"מ יש בין פרש"י

6. מרדכי מסכת בבא קמא פרק ארבעה אבות

רמז א] ... כדמוכח [*בריש] פרק הפרה ופועל אפילו לית ליה זוזי מצי אמר ליה זיל טרח ואייתי זוזי כדאיתא פרק הבית והעלייה השוכר את הפועל (*ועשה) [*לעשות] עמו בתבן או בקש וא"ל טול מה שעשית [בשכרך] אין שומעין לו ולמורי רבינו מאיר ז"ל נראה בחלום דוקא בתבן וקש אבל במידי דאכילה כגון חטין ושעורין וא"ל טול מה שעשית בשכרך שומעים לו ופסק הלכה כך ...

7. ש"ך חושן משפט סימן שלו: ב

אבל אם שכרו בשל חברו כו'. כתב המרדכי ריש ב"ק בשם מוהר"ם דדוקא בתבן וקש לא יכול לומר טול מה שעשית בשכרך אבל במידי דאכילה כגון חטין ושעורין שומעין לו (נ"ל דהיינו כששוה כשיעור השכירות) עכ"ל וכן כתב הגה"מ פ"ט משכירות והביאו ג"כ בהגהת סמ"ע ועיין בספר ב"ה ודו"ק ועיין במרדכי שכן נראה לו בחלום וי"ל דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין:

8. רש"ש מסכת בבא מציעא דף קיח עמוד א

משנה השוכר אה"פ כו' וא"ל טול כו' אין שומעין לו התו"ט הביא בשם המרדכי והגמ"י דבמידי דאכילה כגון חטין ושעורין שומעין לו והש"ך בסיומן של"ו סק"ב נראה שלא הסכים לזה ואולי דוקא בחטין כו' דאינן ראויין לאכילה כמות שהן אבל פת אפוי וכיוצא גם הש"ך יודה

9. ספר דבר יעקב

ב] רב אמר ברובה אבל בארבע [ארבעה טפחים-רש"ש] אדם זורע חציו למטה וחציו למעלה - [מקשה הרש"ש דא"כ גם אם נפתחה רובה, למטה זורע הכל למטה, הרי יכול לזרוע למעלה מה שאפשר והשאר זורע למטה. [צ"ל כיון שכבר קיבל רשות לרדת למטה ברובה, כבר נותנים לו הכל, ורק היכא שהרוב למטה נשאר של בעל בית הבד, אומרים לו להשאר למעלה.]

✓ ומקשים התו"ח והתו"ט, לפי שמואל שסובר שזורע הכל למטה, איך אפשר לזרוע בתוך בית הבד, הרי בית הבד מקורה. [ותירצו שמ"מ יכול לזרוע למטה זרעים שאינם צריכים לגשם כגון חזרת וכיו"ב [ע"ז מח:].]

10. תוספות מסכת בבא מציעא דף קיח עמוד א

זמן ב"ד ל' יום - ומכאן אנו למדים זמן ב"ד לפרוע חובו ולכמה דברים דהוי ל' יום ורשב"ג נמי אמר לעיל (דף קיג.) אף לעצמו אין מחזיר אלא שלשים יום ומיהו לכל נזיקין לא אמר שיהא זמן ב"ד ל' יום כמו הכא דהא לעיל (דף פב:) גבי נשברה כדו ולא סילקו נפלה גמלו ולא העמידה ר"מ מחייב בהזיקן אין זמן ב"ד שלשים יום שם כדמשמע בהמניח את הכד (ב"ק דף כט.) והיינו טעמא שבשעה קלה יכול להסירם משם.

11. ספר דבר יעקב

[ז] ה"מ היכא דקא מיכוון לאקנויי ליה אבל הכא אשתמוטי הוא דקא מישתמיט ליה - פי' כאן אין המקנה מתכוון להקנות לו מיד בקנין חצר, ורק אם הלוקח מפנה אז הלוקח קונה. והטעם כתבו הר"ף, הרא"ש משום שמפנה באפיה, ומבארים הר"ן והנ"י משום שאם מפנה באפיה ולא מיחה, ודאי מתכוון להקנות לו.

[ואפשר להסתפק האם הפינוי באפיה קונה מדין קנין משיכה, או שהפינוי מועיל להוכיח שכוונת הבעלים להקנות, ואז קונה בקנין חצר. ונ"מ היכא שלא מהני קנין משיכה.

המהרצ"ח מוכיח מלשון רש"י [ד"ה צריכא] שאם מפנהו קונה בחצר. ולפ"ז אפי' הפנה חלק קונה הכל בחצר, וכ"כ הרמ"ך ור' יונתן בשיטה שמספיק לפנות חלק.

12. ספר דבר יעקב

[י] כאן בשלו כאן בשל הפקר - רש"י מפרש כאשר הפועל עובד בשל הפקר, אין המשלח קונה את התבן ותבואה שבהם עבד הפועל, ולכן אין פעולתו עליו ולא קרינן ביה כל תלין, ולכן אומר

לו המשלח זכה מהפקר תמורת עבודתך. וגם לפי המסקנה דמשני כאן בהגבהה כאן בהבטה, הפשט לפי רש"י שאם הפועל הגביה אז המשלח קנה מהפקר והוי דידיה, ומכיון שהפועל עבד בדידיה חייב בבל תלין וחייב לשלם דמים, אבל אם הפועל עבד בהבטה לא קנה מהפקר עבור המשלח, ולכן אין פעולתו עליו ואינו עובר בבל תלין, ולכן יכול לומר זכה מהפקר תמורת עבודתך. [ועיין בסמ"ע [שלו-י] שמבאר [בפי' ב'] שמה שאומר לו זכה מההפקר במה שעשית, הוי עצה טובה לפועל שילך ויקדים לזכות מההפקר לפני שיזכה אחר ויהיה קרח מכאן ומכאן, כיון שאין המשלח חייב לו שכר.

[הרשב"א בשיטה מבאר [וכע"ז מבאר הר"ן] היכא שהמשלח שולח הפועל לעבוד בהפקר, והמשלח לא זכה בו, אינו חייב לשלם לפועל שכר אע"פ שהוא שכר הפועל, שמי ששוכר פועל ולא נהנה ממנו פטור לשלם שכרו, ולא דמי לשוכר עבור חבירו [ולא אמר שכרכם על בעה"ב] שחייב, דשאני התם שיש לחבירו הנאה, ולכן חייב המשלח כעין דין ערב כאילו הוא עצמו נהנה, אבל פועל שעבד בהפקר שאף אחד לא נהנה פטור לשלם שכרו.

13. ספר דבר יעקב

וחי' הר"ץ אצלנו, דא"כ איך מביאים עומר מתבואה משומרת, הרי בעיני ממשקה ישראל [פסחים מח.]. דהיינו שקרבן לגבוה יבוא מהמותר לישראל, וכאן משומר אסור לישראל.

א. מתרצים התוס' ושאר הראשונים, ששומרי העומר לא היו מונעים מי שרוצה ליקח, אלא מודיעים לו שהוא מיועדת לעומר ומאליז היה פורש. [ומהרצ"ח [לעיל נח.]. מקשה דא"כ למה חיישינן שמא יזכה בו בהבטה, והרי בודאי לא יזכה כיון שאז מה ששומר הוי לעצמו, ונאסר משום משומר, ואיסורא לא ניתא ליה דליקני.

ב. התורא"ש מתרץ שאיסור משומר הוי מדרבנן וקרא אסמכתא, ולצורך גבוה לא גזרו רבנן.
ג. עוד תירץ התורא"ש שדוקא משומר לצורך הדיוט אסור, אבל לצורך גבוה שרי.

יא] דתנן שומרי ספיחי שביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה – הראשונים נחלקו האם משומר בשביעית נאסר באכילה. שיטת רש"י [יבמות קכב.]. והרמב"ן והריטב"א שם, שמשומר מותר. והתוס' [יבמות שם וב"מ נח. ומנחות פד.] מביאים תורת כהנים שדורש מהפסוק ואת ענבי נזירך לא תבצור, מן המשומר אי אתה בוצר. הרמב"ן [עה"ת ויקרא כה-ה] והחינוך [מצוה שכט] כתבו שלפי רש"י כוננת התו"כ שיש איסור לבצור, אבל אם שמר ולא בצר אין הפירות נאסרים באכילה.

ומקשים התוס', וכן מקשים התורא"ש, תור"פ

14. ספר שערים מצויינים בהלכה

מקשים הא יכולים הגזברים לזכות מתחלה לצורך הקדש, ולא יהיו השומרים יכולים לזכות בהם עוד, ותירץ בשו"ת חבצלת השרון (מהר"ת סו"י סו) דמזה ראה להאומרים דאין יד להקדש לזכות מהפקר [עי' בתוס' ב"ב עט. ד"ה ואין], וכיון דפירות שביעית הפקר הם, אין ההקדש יכולים לזכות בהם קודם לקיטה, ואף הגזברים אינם יכולים לזכות לצורך הקדש מתורת מגביה מציאה לחבירו, דמידי דהוא עצמו לא מצי זכי אינו יכול אחר לזכות בשבילו וכו' ע"ש.

15. ספר דבר יעקב

יג] רד"ה אתה אומר וכו' דסבירא להו הבטה קניא בהפקר הואיל ודבר טורח הוא ודעתו לכך – האחרונים [קה"ה [שלו-א] נחלת דוד ורש"ש לעיל ב.]. מדייקים מרש"י שהבטה קונה רק למי שטורח לשמור. ועפ"ז מתרצים האחרונים קושית התוס' [ב. ד"ה דבראיה] שהקשו על הא דקאמר התם שראיה בעלמא אינה קונה, מהגמ' כאן דקאמר שהבטה קונה בהפקר. [ותוס' מתרצים שהבטה קונה

רק אם עושה מעשה קטן כגון גדר גדר קטן, ולפי רש"י נחא שהבטה קונה רק היכא שטרח. הנחלת דוד שם מקשה על התוס' מאן זכר שצריך לעשות מעשה קטן. [הב"ח [סימן רעג-ח] כתב שתוס' גורסים חבטה [ולא הבטה] בהפקר קני, והיינו מעשה חבטה כגון משליך מעליה לארץ [עיין רד"ה כאן]. ולשון המאירי כאן אינו קונה לא בהבטה ולא בחבטה.

ולדינא פסקו הר"ף והרמב"ם כמו לישנא בתרא שהבטה אינה קונה, ולפי תוס' אינה קונה אפי' עשה מעשה קטן. ושער המלך [נדרים ב-יט] כתב דה"מ אם עשה מעשה לא בגוף החפץ [כגון גדר גדר לשמור החפץ], אבל אם עשה מעשה בגוף החפץ קונה ע"י הבטה.

16. ספר דבר יעקב

טו [חיישינן שמא לא ימסרם יפה יפה - א. פירש"י לא יהא בלבו למסור יפה יפה בלב שלם דנוח לו שיקרבו משלו. ומקשה המל"מ [שקלים ד-ו ד"ה ועוד] דדברים שבלב אינם דברים, וכיון שעשה מעשה או דיבר דיבור שמוסר להקדש, לא מהני מה שחושב בלב שאינו רוצה למסור. ומבאר המל"מ שזה טעמו של ר' יוסי, ונשאר בקושיה מאי טעמא דרבנן.]

א. המגיה למל"מ מתרץ שהיו דברים שבלב כל אדם שחושב כך בלבו.

ב. הגמ' [ר"ה ז.] אומרת יחיד שהתנדב קרבן עבור הציבור, כשר ובלבד שימסרם לצבור, ולא חיישינן שמא לא ימסרם יפה. וכתבו התוס' אע"פ שאיכא מחלוקת [בב"מ קיח.] אם חיישינן שמא לא ימסרנו יפה, יש לחלק דהכא ליכא למיחש כולי האי כמו בשומר. ומבאר הערוך לנר [ר"ה ז. ד"ה כולי האי] שכונתם כמש"כ הריטב"א שם, שמבאר שדוקא לגבי שומר חיישינן שלא ימסרם לב"ד כראוי כיון שהשומר סבור שלא קנאם לעצמו אלא נשאר הפקר וממילא אינו צריך להקנותם לב"ד. [ופליג על רש"י שמבאר שאינו רוצה להקנותם יפה]. עוד ביאר הריטב"א שדוקא לגבי שומר סבור שבא משל יחיד, אבל קרבנות ציבור, הכל יודעים שבאים משל ציבור. ולפי"ז ה"ה לגבי שקלים לא חיישינן שלא ימסרם יפה.

ג. החזו"א [או"ח סימן קכו-לד] כתב דיש ב' סוגי קרבנות ציבור, א. שבא משל ממון ציבור, ב. בא ממון יחיד שמקריב עבור הציבור, והחשש אצלנו שיטעו שמועיל ממון יחיד עבור הציבור וא"צ להקנות לציבור כדי שיהיה ממון ציבור ממש. ד. האמרי בינה [ח"א הל' פדיון הבן סו"ס ג] מבאר שבעינן שימסור להקדש, והגובר יקדישנו בשביל הציבור, וכאן חיישינן כיון שהקדש חל במחשבה א"כ חיישינן שהשומר הקדיש בלב, וחל ההקדש לפני שמסר לגובר, והוי קדוש משל יחיד. וכע"ז ביאר באילת השחר.

ח] כאן בשכירות כאן בקבלנות - השיטה והמאירי מביאים את שיטת הראב"ד שמירי הכא באבן גדולה שכולם היו צריכים לעזור להניחה. ומש"ה אם כולם עזרו להניחו נחשב שנפל לכולם, ואם הם קבלנים כולם אחראים, ואם הם שכירים אין הם חייבים להניח האבן, ובחנם עזרו לו ואינן

בני אחריות. יוצא לפ"ז שאבן רגילה שהאחרון לבד מניח אותה, אין כולם חייבים [אפ' בקבלנות]. ומלשון רש"י משמע שגם אם לא הניחורו כולם מ"מ כולם חייבים, וכן סתמו הטור והשו"ע [סימן שפד-ד].

18. דף על הדף בבא מציעא דף קיח עמוד א

בגמ': וכמה זמן בית דין שלשים יום. כתב בפני מנחם (כי תצא תשנ"ג מאמר א' ס"ג) שגם בבית דין של מעלה יש הענין שבית דין גותנים זמן התראה שלשים יום, וזהו "חודש אלול" שלוש יום לפני ראש השנה עכ"ל.

19. תולדות יעקב יוסף בראשית פרשת נח: ג

ג) כירק עשב נתתי לכם את כל, והוא בנתיב, שיש לומר שהוא נמשך אחר השפע שבא מלמעלה אם רב או מעט, או י"ל שנמשך אחר מעשה התחתונים, כי הרעתי מעשי וקפחתי פרנסתי וכנ"ל. והכריע רבי מאיר לומר שהיא של עליון, שנמשך אחר השפע שבא מלמעלה. ורבי יהודה אמר של תחתון, לפי מעשה תחתונים כנ"ל.

אמר רבי מאיר רואין מהיכן ירק זה חי, ר"ל דלא פליגי רבי מאיר ורבי יהודה, אלא רואין מהיכן ירק זה חי, דהקשו התוס' בפ"ב דביצה (טו: ד"ה לוו) לוו עלי ואני פורע, והא אמרינן (שבת קיח א) עשה שבתך חול וכו', ומשני וכו', יעו"ש. ושמעתי כי צדיק באמונתו יחיה (חבקוק ב, ד), ואם הוא בעל בטחון לסמוך ע"ז שנאמר לוו עלי ואני פורע, אז באמת הוא כך. ואם לאו שאומר עשה שבתך חול וכו', אז באמת כך, ודפח"ח. אם כן הכל לפי מה שהוא אדם, וכמ"ש בעקידה (פ' תצא) שער צ"ז דף רנ"ה, ענין משוח מלחמה וג' סוגי הכרוז, וז"ל: סוג האחד יש באומה הזאת, שכל המעשה הוא ע"י השגחה אלדיות וכו', והם האנשים השלמים לגמרי. סוג ב', שיעזבו מעשיהם בהחלט על ידי השתדלותם אם לטוב ואם לרע. סוג ג' בשית[ן] שני ענינים הנ"ל, שיעשה המעשה, ומהש"י יקוה הישועה להשלים פעלו וכו' יעו"ש. וז"ש ר' מאיר רואין מהיכן ירק זה חי, הכל לפי האדם, אם הוא בעל בטחון, אז ירק שלו חי מלמעלה בהשגחה אלדיות לכד, לכך הוא של עליון. ואם פרנסתו ע"י השתדלותו, אז הוא של תחתון.

ורבי שמעון אומר כל שהעליון יכול לפשוט ידו וליטלו, כי לאו כל אדם יוכל לסמוך על בטחון, וז"ש צדיק באמונתו יחיה, דוקא צדיק, כמו ששמעתי הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם (ברכות לה ב), לפי שאינם בבחינת בטחון של רשב"י, ודפח"ח. וז"ש כל שהעליון יכול לפשוט את ידו וליטלו, אם פושט ידו וכוהו ובטחונו, ונוטלו, שעלתה בידו בטחונו, אז הוא של עליון. מוכח למפרע שיכול לסמוך על בטחון, ואם לאו וכו', והבן.

בזה יובן אלה תולדות נח נח וגו'. ודרש במדרש (בר"ר ל, ה) ניחא לעליונים ניחא בתחתונים. ר"ל אם הוא בבחינת צדיק שעושה ניחא בעליונים, אז ראוי לו לסמוך על בטחון, שיהי' לו ניחא בתחתונים, שלא יגע ביגיע כפו כמ"ש (תהלים קכח, ב) יגיע כפיך כי תאכל וגו', רק סומך על בטחון, ונוח ממלאכתו ויגיע כפו, כמו התלמיד חכם שהוא בחינת שבת שנאמר וינח ביום השביעי (שמות כ, י), וכמ"ש בזוהר ובתיקונים מזה.